

Особливості навчання майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти проектуванню текстильної функціональної іграшки

Анотація. У статті обґрунтовано особливості навчання майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти проектуванню текстильної функціональної іграшки.

Ключові слова: учитель трудового навчання та технологій, педагог професійної освіти, проектування, текстильна іграшка.

Abstract. The article substantiates the peculiarities of teaching future teachers of labor education and technology, teachers of vocational education to design a textile functional toy.

Keywords: teacher of labor education and technologies, teacher of vocational education, design, textile toy.

Постановка наукової проблеми. Зміни екологічного, соціально-економічного характеру, що відбуваються нині в світі, у тому числі й у нашій країні, зумовлюють необхідність пошуку нових, нестандартних рішень організації предметно-просторового середовища.

Сучасному випускникові, майбутньому вчителю трудового навчання та технологій, педагогу професійної освіти необхідно володіти розвиненим художнім смаком, раціональним проектним мисленням, творчими здібностями, здатністю організовувати співпрацю учнів, підтримувати активність та ініціативність, самостійність учнів, розвивати їхні творчі здібності.

Самостійним компонентом удосконалення професійної підготовки студентів, які навчаються у педагогічних закладах вищої освіти (ЗВО) за спеціальностями 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) та 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування), є художнє проектування.

Нині художнє проектування застосовується як у професійній, так і в освітньо-педагогічній галузях. Серед різних видів творчої діяльності проектування посідає особливе місце. Художнє проектування, яке є складовою культури, сприяє синтезу неприкладних мистецтв і техніки. Викладання художнього проектування має здійснюватися на основі розвивального навчання, взаємозалежності явищ, що відбуваються в мистецтві, техніці, природі, суспільстві. Окремим елементом змісту художнього проектування в системі підготовки майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, педагога професійної освіти має бути проектування текстильної функціональної іграшки, що пояснюється цілепокладанням педагогічного закладу вищої освіти та школи. Художнє проектування повинно мати педагогічну спрямованість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цінними для розуміння морфології, функціонування сучасної текстильної іграшки, її естетичної виразності є історико-мистецтвознавчі дослідження М. Бартрама, А. Бакушинського, О. Бенуа, Б. Бутнік-Сіверського, Г. Блинова, В. Василенко, М. Грушевського, І. Дайна, Р. Захарчук-Чугая, Г. Локуцєвської, І. Макарової, О. Найденої, М. Некрасової, Т. Перевезенцевої, О. Сокович, Д. Фіголь, С. Ханемена, М. Церетеллі та ін., у яких виявлено генезис та основні етапи розвитку іграшки. У роботах зазначених авторів привертає увагу виокремлення художньої специфіки етнічної іграшки як особливого різновиду декоративно-ужиткового мистецтва, у якому виражено локальні, національні та загальнолюдські риси матеріальної й духовної культури народу, що впливає на розвиток сучасної іграшки. Сучасні дослідження в галузі педагогічної науки та мистецтвознавства наголошують на тому, що мистецтво створення іграшки є особливим типом художньої творчості, що інтегрує в собі різні види народного мистецтва, поєднує матеріальні й духовні здобутки української культури, стверджує талановитість нашого народу.

Мета статті полягає в обґрунтуванні особливостей навчання майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти проектуванню текстильної функціональної іграшки.

Виклад основного матеріалу. Інтер'єрна лялька нині популярна майже всюди. Попри глибоку, тисячолітню історію відроджуватися цей вид творчості почав лише останніми роками. Якщо донедавна світ задовольняли фабричні тиражовані іграшки, то зараз неабияку зацікавленість викликають оригінальні іграшки ручної роботи.

Інтер'єрна текстильна лялька може стати чудовим декором для будинку, виготовленим

власними руками, адже кожна така лялечка передає не тільки загальну ідею інтер'єру оселі, а й створює неповторну атмосферу, несе в собі певний характер і настрій.

Колекційні, декоративні інтер'єрні ляльки відкривають нові можливості для дизайну, є чудовим доповненням інтер'єру будь-якого стилю: класичного, етнічного, сучасного, модерного. Завдяки оригінальності вони посідають почесне місце серед інших предметів декору – статуеток, ваз, свічників, штучних квітів тощо, прикрашають не тільки оселі, а й місця відпочинку, клуби, бібліотеки, ресторани, кав'ярні та ін. Зі смаком виконана лялька чи інша іграшка пожвавить будь-яку кімнату, створить у ній особливий настрій і затишок, стане чудовим арт-об'єктом, яким хочеться милуватися.

Характерна інтер'єрна лялька – це лялька з виразною зовнішністю, що відображає певні емоції, настрої. Особливо актуальною для нас буде лялька в українському вбранні. Пошиття ляльок – цікавий процес, тобі неодмінно захочеться створювати все нові й нові образи.

Створення інтер'єрних, авторських ляльок посідає особливе місце в сучасному декоративно-ужитковому мистецтві – дивовижному виді творчості, що дає змогу розкрити свій творчий потенціал будь-якій людині.

Передумовою формування професійних компетенцій майбутнього вчителя трудового навчання та технологій, педагога професійної освіти є «його проєктна культура як інтегративна властивість особистості, яка активно реалізовує себе в індивідуальній або колективній проєктній діяльності» [2, с. 177].

Проєктна діяльність є одним з методів включення майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти в процеси професійної діяльності проєктування, конструювання, моделювання та дослідження в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, що інтегрує в собі художній й технічний аспекти, вимагає від фахівця, який займається цим видом діяльності, наявності проєктного типу мислення. Таке мислення «базується на здібностях особистості до конкретно-образного, об'ємно-просторового, інтегративного мислення, розумового конструювання, просторової уяви. Застосування методу проєктів у сукупності з проблемним і дослідницьким методами в підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти сприяє розвитку у них проєктного мислення, формування загальнокультурних і професійних компетенцій» [4, с. 33].

Початком проєктування є так зване передпроєктне дослідження. Студенти на цьому підготовчому етапі опрацьовують інформацію, що стосується виробу, який розробляється, виявляють вимоги до нього. Вивчаються найкращі вітчизняні та зарубіжні аналоги.

Вивчення інформації створює основу для формування творчого задуму студентів. Під час аналізу функціональних вимог студентами враховуються цілі й умови експлуатації виробу, зв'язок з людиною та навколишнім середовищем. Розглядаються ергономічні вимоги, згідно з технологічними вимогами визначаються основні конструктивні параметри іграшки, що забезпечують її міцність, довговічність, вибір технології, відповідає завданням проєктування, витрати на технологічний процес. Естетичні вимоги визначають художні якості іграшки: красу форми, пропорції, вмиле використання матеріалів, кольору, фактури й інше.

У контексті професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти у педагогічних ЗВО актуальним є дослідження проблеми розвитку у студентів творчих здібностей: проєктно-образного мислення та художньо-образної уяви, як провідних здібностей необхідних для якісної підготовки майбутніх педагогів, які, у свою чергу, згодом будуть розвивати ці здібності в учнів закладів загальної середньої освіти, професійної (професійно-технічної) освіти.

Одним з ефективних засобів розвитку у студентів творчих здібностей є проєктування. Система підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти передбачає засвоєння ними різних видів проєктної діяльності, оскільки їхня професійна діяльність полягає в організації проєктно-художньої діяльності учнів закладів загальної середньої освіти та професійної (професійно-технічної) освіти.

Проєктування – це специфічний вид художньо-творчої діяльності; тривалий процес, що передбачає формулювання й осмислення проєктної задачі, обґрунтування вибору матеріального втілення ідеї, розроблення технологічної карти, планування діяльності для вирішення цих завдань, оформлення ідей графічним і макетним способом, виготовлення в матеріалі. Об'єктами проєктної

діяльності є: об'єкти середовища, побутові вироби, вироби декоративно-ужиткового мистецтва.

У процесі створення текстильної функціональної іграшки (виробу декоративно-ужиткового мистецтва) під керівництвом педагога студенти реалізують всі стадії проектної діяльності, набуваючи водночас професійного досвіду, нових знань, умінь, навичок, удосконалюючи вже наявні. Студент має навчитись творчо застосовувати ті знання і навички, якими він володіє, перетворювати свою художньо-творчу діяльність, реалізуючи тим самим компетентнісний підхід під час створення текстильної функціональної іграшки таким чином, щоб зробити її якомога ефективнішою.

Перед початком проектування текстильної функціональної іграшки студент визначає основні напрями роботи. Етапи пошуку фіксуються в ескізах, начерках, схемах образу виробу; з них обираються кращі, які потім детально розробляються.

Проектна графіка є одним з перших етапів матеріалізації ідеї в процесі художнього проектування. За деяких обставин вона може залишитися єдиним фіксатором задуму, тому на різних стадіях проектної діяльності на ній зосереджується особлива увага, яка полягає в ретельному доборі графічних засобів, що включають прийоми і художні матеріали, а також у способі формування композиції графічної ідеї. Робота над ескізом – процес творчий. Спочатку ескізи можна виконувати, враховуючи тільки силует виробу (текстильної функціональної іграшки), загальні габарити, характер, образ, не вдаючись до подробиць деталей. Коли форма визначилася, ескізи слід опрацьовувати детальніше і в масштабі, якщо виріб великогабаритний. Систематичне та послідовне виконання ескізів, начерків роботи сприяє уникненню низки перероблень, неминучих помилок під час проектування. Всі ескізи слід зберігати до закінчення роботи над проектом. Порівняння всіх етапів роботи в процесі пошуку дасть змогу з достатньою наочністю в будь-який момент визначити, що поліпшується або погіршується в загальному рішенні, відібрати кращі варіанти. Для ескізних пошуків можна використовувати другосортний папір: обгортковий, шпалерний, газетний.

До ескізу слід висувати вимоги загального порядку. Він не претендує на остаточно знайдену форму, навпаки, сприяє активізації фантазії й уяви студента. На цьому етапі здійснюється пошук колірної рішення виробу. Чим більше запропоновано колірних варіантів, тим переконливіше буде вибір. Однак не можна допускати, щоб робота над ескізами зводилася до нагромадження вправ і механічного їх повторення. Пошук має здійснюватися свідомо, а не стихійно.

Під час розроблення ескізів засоби проектної графіки знаходять найширше застосування. Ескіз може бути лінійним і світло-тіньовим. Різноманіття об'єктів проектування підказує різні графічні прийоми ескізування. Послідовність у роботі над проектом може бути і такою, коли студент не може перейти до графічного пошуку, не знайшовши хоча б приблизного рішення в об'ємі. Інші можуть водночас здійснювати пошук рішення проекту виробу і в об'ємі, і в олівці, і в кольорі. Шлях до вирішення завдання у кожного студента індивідуальний.

На збір інформації та ескізування витрачається до тридцяти відсотків робочого часу. На цьому етапі вирішуються всі основні питання: форма, колір, масштабність, пропорції, функціональна образність і т.д. Після ескізування починається розроблення викрійок-лекал. На основі ескізного готується технічний проект, що передбачає конструювання деталей, вимоги до матеріалів, способи їх оброблення і т.д.

Під час виконання проекту на планшетах необхідно добре закомпонувати матеріал, тобто розташувати графічну частину проекту на площині, відчуті масштабність, співрозмірність зображуваного з площиною планшета. Занадто велике зображення може створювати враження випадання з планшета, а маленьке – може губитися. Необхідно стежити за тим, щоб зображення не було розташоване занадто високо або занадто низько, зміщене без композиційної потреби вліво або вправо на планшеті. Компонування формату вимагає великої пошукової роботи. Для цього студентам пропонується зробити спеціальний чорновий ескіз компоновки одного або декількох форматів у масштабі.

Можливий й інший спосіб: студенти виготовляють викрійки-лекала текстильної функціональної іграшки, розробленої ними, а потім komponують їх, переміщуючи на площині формату. Коли знайдене оптимальне рішення, переходять до їх оформлення на планшеті.

Структура проекту передбачає: тему розробки (текст виконується графічним способом у чорно-білому варіанті або в кольорі); зображення виробу (текстильної функціональної іграшки), виконане в

кольорі; викрійки-лекала; технічний опис до проєкту, який має містити опис функціонального призначення виробу, його конструктивних особливостей, використаних матеріалів, технології виготовлення і т.д.

Розробляючи проєкт виробу, слід обрати зрозумілий та наочний спосіб передачі форми виробу. Заключним етапом проєктування є виготовлення текстильної функціональної іграшки в матеріалі.

Висновок. Навчання студентів технікам декоративно-ужиткового мистецтва передбачає формування у них, з-поміж інших, професійної компетенції з проєктування та технології виготовлення рукотворної текстильної ляльки. Проєктування текстильної функціональної іграшки сприяє розширенню кола художніх інтересів студентів; вихованню естетичної культури, що передбачає виховання естетичної свідомості, діяльності та ставлення; створенню умов для розвитку індивідуальних здібностей кожного студента; підготовці студентів до творчої праці в освітній галузі; виявленню й активізації самосвідомості і самовизначення, виробленню особистого стилю; набуттю художнього досвіду; формуванню на основі цього досвіду образного мислення тощо. Успіх у проєктуванні виробів залежить від умінь студента визначати основні проєктні завдання, знання різних засобів художньої виразності образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, наявності у нього таких якостей, як спостережливість, просторова уява, наполегливість і т.д.

Список використаних джерел:

1. Марущак О.В., Зузяк Т.П. Зміст поняття художньо-естетичної компетентності педагога в галузі декоративно-ужиткового мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2019. Вип. 53. С. 185-189.
2. Марущак О.В., Луп'як Д.М. Формування проєктної культури майбутнього вчителя технологій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*: зб. наук. пр. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Вип. 51. С. 174-179.
3. Марущак О.В., Магдич Я.І. Інтеграційний підхід у навчанні майбутніх учителів трудового навчання та технологій як умова збереження традицій декоративно-ужиткового мистецтва. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2019. Вип. II. С. 19-22.
4. Марущак О.В., Магдич Я.І. Розвиток проєктного мислення майбутніх учителів трудового навчання та технологій як засіб формування професійних компетенцій. *Графічна підготовка як складова професійної освіти вчителя трудового навчання і технологій*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. I. С. 31-33.
5. Марущак О.В., Педоренко Е.Ю., Саула Ю.В., Слободянюк Н.А. Художньо-естетична культура як чинник формування у майбутніх педагогів закладів професійної (професійно-технічної) освіти професійної компетентності. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. Pp. 906-915. URL: <http://sci-conf.com.ua>.
6. Марущак О.В., Савлук В.М., Свята М.В. Формування творчих здібностей майбутніх учителів трудового навчання та технологій засобами декоративно-ужиткового мистецтва. *Science, research, development. Pedagogy*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (27.02.2019-28.02.2019, London). Warszawa, 2019. Вип. 14. С. 55-59.
7. Недзеленко Ю.А., Ткачук Н.І., Марущак О.В. Науково-теоретичні основи орнаментальної композиції у професійній підготовці майбутніх учителів трудового навчання та технологій і педагогів професійної освіти. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 7th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 644-653. URL: <http://sci-conf.com.ua>.
8. Романенко Т.М., Шевченко М.О., Марущак О.В. Декоративно-ужиткове мистецтво як елемент підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій до естетичного виховання учнівської молоді. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі Поділля», 2018. Вип. I. С. 204-207.
9. Савлук В.М., Свята М.В., Шимкова І.В. STEAM-проєктування інтер'єрної ляльки як засіб розвитку творчих здібностей учнів базової школи. *Проєктування змісту і технологій художньо-графічної підготовки та художньо-творчої діяльності здобувачів вищої освіти (студентів) і молодих учених*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ

«Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. 1. С. 131-136.

Шимкова І. В., Якубівська Н.Л. Інтер'єрна лялька як вид сучасної творчості у професійній підготовці вчителя трудового навчання і технологій. *Актуальні проблеми підготовки вчителя трудового навчання та технологій середньої школи: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ВДПУ, 2018. 328 с.